

Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd b. Abdillâh b. Mâce el-Kazvînî, 209/824 senesinde doğmuş, hadis toplamak için Rey, Basra, Küfe, Bağdat, Şam, Mısır ve Hicaz'a seyahat etmiştir. Hadis imamları, onun hafıza ve güven yönünden üstünlüğü üzerinde ittifak etmişlerdir.

İbn Mâce'nin *Sünen*'i, hadisçiler arasında fıkıh babları yönünden büyük kabul görmüş ve şöhret kazanmıştır.

İbn Mâce, (273/886) senesinde vefat etmiştir.

es-SÜNEN

İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *Kütüb-i Sitte*'ye dahil olan Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak kabul edilen eser, bazı âlimler tarafından babların fikhî bakımdan güzel sıralanması ve içinde mükerrer rivayetlerin bulunmaması sebebiyle diğer hadis kitaplarından daha kullanışlı görülmüştür. Sünnete önem verme, bid'atlardan, re'y ve kıyastan, sapkın fırkalardan kaçınma, iman, kader, önde gelen bazı sahâbîlerin değeri ve ilmin fazileti konularında 266 (veya 262) hadisin yer aldığı uzun bir mukaddime ile başlayan eser Muhammed Fuâd Abdülbâkî'nin neşrine göre otuz yedi kitap, 1513 bab ve 4341 hadis; M. Mustafa el-A'zamî neşrine göre ise otuz iki kitap (Zehebî de bu görüştedir; bk. A'âmü'n-nübelâ, XIII, 280), 1515 bab ve 4397 hadis ihtiva

etmektedir. Kendisinden nakledildiğine göre İbn Mâce eserini Ebû Zür'a er-Râzî'ye sunmuş, o da beğendiği eserin zamanla birçok hadis kitabını gölgede bırakacağını söylemiş, ancak otuz kadar hadisin isnadını zayıf bulmuştur. Bazı âlimlerin zayıf kabul ettiği bu rivayeti Zehebî Teḳ kiretū'l-ḳ uffâḳ 'da (II, 636) aynen nakletmekte, Aḳ lâmü'n-nübelâḳ da ise (XIII, 278-279) eleştirmektedir. Zehebî'ye göre bu nakil doğru ise Ebû Zür'a'nın sözünü ettiği otuz hadisin hiçbir değeri olmayan rivayetler olabileceğini, esasen bu eserdeki 1000 kadar rivayetin delil olma niteliğine sahip bulunmadığını, İbn Mâce'nin bu çalışmasına münker, az da olsa mevzû hadis almak suretiyle onun değerini düşürdüğünü belirtmiştir. es-Sünen'i yayımlayan M. Fuâd Abdülbâkî, Ahmed b. Ebû Bekir el-Bûsîrî'nin Miḳ bâḳ u'z-zücâce fî zevâḳ idi İbn Mâce (II, 1520) adlı eserinde yer alan değerlendirmelerden faydalanarak es-Sünen'deki 1339 rivayetin Kütüb-i Sitte'den sadece bu eserde yer aldığını, bunlardan 428'inin râvisinin sika ve senedinin sahih, 199'unun isnadının hasen, 613'ünün isnadının zayıf, doksan dokuzunun isnadının çok zayıf, hatta asılsız olduğunu söylemektedir. Ebû Zür'a er-Râzî eserdeki otuz kadar hadisin isnadını zayıf bulurken Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî bu kadar rivayetin mevzû olduğunu ileri sürmüştür. Muhammed Abdürreşîd en-Nu'mânî, Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin mevzû kabul ettiği otuz dört hadis ile ilgili görüşüne eleştiriler yöneltmiştir (el-İmâm İbn Mâce ve kitâbühû es-Sünen, s. 192-222). Bazı âlimlerin mevzû olduğunu kabul ettiği hadisler hakkında İbn Hacer el-Askalânî çok zayıf ifadesini kullanmıştır (Tehḳ îbü't-Tehḳ îb, IX, 531). Bu değerlendirmeler ışığında eserde çok miktarda mevzû rivayet bulunduğu iddiasının doğru olmadığını söylemek mümkündür. V. (XI.) yüzyıl âlimlerinden Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin eserlerinde Sünen-i İbn Mâce'den söz edilmemesi onun da diğer sünenler gibi İslâm dünyasında bu asırdan sonra yaygınlaştığı kanaatini uyandırmakta (Zehebî, Teḳ kiretū'l-ḳ uffâḳ , III, 1132), öte yandan eseri İbn Hazm'ın görmemesi onun bu yüzyılda Endülüs'e henüz ulaşmadığını ortaya koymaktadır.

Daha önceleri İbn Mâce ile Sünen-i İbn Mâce dışındaki üç sünen el-Uşûl-ı-İmame diye anılırken bilindiği kadarıyla ilk defa İbnü'l-Kayserânî VI. (XII.) yüzyılın başlarında, el-Uşûl-ı-İmame'de bulunmayan birçok hadisi ihtiva etmesi dolayısıyla bunlara İbn Mâce'nin es-Sünen'ini ilâve ederek Kütüb-i Sitte adını vermiştir. İbn Mâce'nin eserinin Kütüb-i Sitte'ye dahil edilip edilmemesi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu sebeple Endülüslü muhaddis Rezîn b. Muâviye es-Sarakustî ve Mecdüddin İbnü'l-Esîr gibi âlimler Mâlik'in el-Muvaşşah'ını, daha başkaları da Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî'nin es-Sünen'ini İbn Mâce'nin eserine tercih etmişlerdir. es-Sünen'in günümüze ulaşmasını sağlayan yegâne râvisi, İbn Mâce'nin talebeleri arasında en meşhuru olan hadis hâfızı Ebü'l-Hasan Ali b. İbrâhim el-Kattân el-Kazvînî'dir. Eserin diğer râvileri içinde nüshaları erken bir zamanda kaybolan Süleyman b. Yezîd el-Kazvînî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Îsâ el-Muttavviî el-Ebherî ve Ebû Bekir Hâmid el-Ebherî bulunmaktadır.

es-Sünen Delhi (1233, 1273, 1282, 1322/1905), Lahor (1311), Kahire (I-II, 1348; I-IV, 1354) ve Riyad'da (Mevsûatü'l-Adîs-i Ş-Şerîf el-Kütübü's-Sitte içinde, 2000, s. 2475-2754) yayımlanmış, ayrıca itinalı bir şekilde M. Fuâd Abdülbâkî (I-II, Kahire 1372-1373; Ebû Hâcer Muhammed Saîd Besyûnî bu neşrin fihristini yayımlamıştır [Beyrut 1987]), Muhammed Mustafa el-A'zamî (I-IV, Riyad 1404/1984, son iki cildi her kelimenin hangi hadiste geçtiğini gösteren ayrıntılı bir fihristle birlikte) ve Halîl Me'mûn Şîha (I-V, Beyrut 1416/1996, V. cildi fihristtir) tarafından neşredilmiştir. Liechtenstein'da bulunan Cem'iyetü'l-merkezi'l-İslâmî eserin otuz sekiz kitaptan ve 4485 hadisten meydana gelen farklı tertipte titiz bir neşrini gerçekleştirmiştir (1421/2000).

es-Sünen üzerinde daha çok şerh ve hâşiye türünde çalışmalar yapılmış olup bilinen en eski şerhi Moğultay b. Kılıç'ın el-İlâm bi-sünnetihî âleyhisselâm adlı beş ciltlik tamamlanmamış eseridir. Bunun müsvedde halinde iki ciltlik müellif nüshası Millet

Kütüphanesi'nde (Feyzullah Efendi, nr. 362, hicrî 737 tarihli), müellif nüshasından istinsah edilen üç ciltlik bir diğer nüshası Bankipûr'dadır (Kettânî, s. 404). Muhammed b. Hasan ez-Zebîdî'nin Mâ tedâ'û ileyhi'l-âce âlâ Süneni İbn Mâce'si de günümüze ulaşmıştır (nüshaları için bk. Sezgin, I, 288). Süyûtî'nin Mi bâ' u'z-zücâce âlâ Süneni İbn Mâce adlı şerhi es-Sünen'in Delhi 1282 (1865) tarihli baskısının hâmişinde yer almaktadır. Diğer çalışmalar arasında Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî'nin Kifâyetü'l-âce fî şerhi İbn Mâce adlı şerhi / hâşiyesi (Kahire 1313; I-II, Beyrut, ts., [Dârü'l-cîl], Şerhu Süneni İbn Mâce el-âzvinî ismiyle) mevcut olup bu çalışma Halîl Me'mûn Şîha'nın es-Sünen neşriyle de basılmıştır (I-IV, Beyrut 1416/1996). Eserin en son şerhlerinden biri, Safâ ed-Davî Ahmed el-Adevî'nin İhdâ'ü'd-dîbâce bi-şerhi Süneni İbn Mâce'sidir (I-V, Bahreyn 1422/2001). es-Sünen'in yayımlanan ilk dört cildinde sadece 266 hadisin şerhedildiği Muhammed b. Ali b. Âdem b. Mûsâ'nın Meşâri' u'l-envâri'l-vehhâce ve me'âli' u'l-esrâri'l-behhâce fî şerhi Süneni'l-İmâm İbn Mâce adlı eserinin (Riyad 1427/2006) tamamlandığı zaman oldukça geniş bir şerh olacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca Vahîdüzzamân Han'ın Ref' u'l-âcâce'si (Kahire 1313, Hintçe tercümesiyle birlikte), Abdülganî b. Ebû Saîd ed-Dihlevî el-Müceddedî'nin İncâ' u'l-âce adlı hâşiyesi (Delhi 1273, 1282), Muhammed b. Abdullah Pencâbî Hazârevî'nin Miftâ' u'l-âce'si (Lucknow 1315), Süyûtî'nin eserinin özeti mahiyetinde olan Dimnâtî'nin Nûrû Mi bâ' i'z-zücâce âlâ Süneni İbni Mâce'si (Kahire 1299) ve Sıbt İbnü'l-Acemî'nin, el-âvâşî (Ta'îlî) âlâ Süneni'l-âfî İbn Mâce'si (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 496) zikredilebilir. Eser üzerindeki en son hâşiyelerden biri de Muhammed el-Hafîd b. Abdüssamed Kennûn'un İtâ'ü'l-âfû i't-teşevvu' ve'l-âce ilâ irâ'ati Süneni İbni Mâce adlı eseridir (tashih: Abdüssamed el-Aşşâb, I-VII, Mağrib 1421-1426/2000-2005). Bunlardan başka İbnü'n-Ni'me diye bilinen Ebü'l-Hasan Ali b. Abdullah b. Halef el-Endelüsî ve Hanbelî fakihi Mes'ûd b. Ahmed el-Hârisî'nin de (İzâ' u'l-meknûn, II, 28) es-Sünen'i şerhettikleri

kaydedilmekte, Demîrî'nin beş cilt kadar olduğu belirtilen ed-Dîbâce adlı tamamlanmamış bir şerhinden söz edilmektedir (Keşfü' - unûn, II, 1004). Haydar Hatiboğlu eseri Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi adıyla Türkçe'ye çevirmiş ve şerhetmiştir (I-X, İstanbul 1982-1983).

Eser hakkında zevâid ve ricâl türü çalışmalar da yapılmış olup İbnü'l-Kattân el-Mağribî'nin Ziyâdâtü Ebi'l- asan el- attân alâ Süneni İbn Mâce'si (nşr. Misfir b. Gurmullah ed-Dümeynî, Riyad 1412/1991), Heysemî'nin Zevâidü İbn Mâce ale'l-Kütübî'l- amse'si (Âsafiye Ktp., nr. 632/1, hadis, nr. 410) ve İbnü'l-Mülakkın'ın, es-Sünen'in Kütüb-i Sitte'ye dahil diğer beş esere olan zevâidini şerhetmek üzere kaleme aldığı Mâ temessü ileyhî'l- âce alâ Süneni İbn Mâce'si (Edirne Selimiye Ktp., nr. 487) bunlardan bazılarıdır. Ahmed b. Ebû Bekir el-Bûsîrî'nin Mi bâ u'z-zücâce fî zevâidi İbn Mâce adlı eseri, Sünen-i İbn Mâce'de bulunduğu halde Kütüb-i amse'de yer almayan hadisleri ihtiva etmektedir (nşr. Mûsâ Muhammed Ali - İzzet Ali Atıyye, I-II, Kahire, ts.; nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, I-II, Beyrut 1986; nşr. Muhammed Müntekâ el-Kişnâvî, I-IV, Beyrut 1403). Zehebî el-Mücerred fî esmâ i ricâli Süneni İbn Mâce'sinde İbn Mâce'nin kitabında olup da aâ in ayn'dan birinde rivayetleri yer almayan râvileri tabakalar halinde zikretmiştir. Eseri neşreden Bâsim Faysal el-Cevâbire (Riyad 1409/1988), onun elde bulunmayan yazmasındaki isimleriyle Zehebî'nin belirtmediği isimleri el-Müstedrek adıyla alfabetik olarak eserin sonuna eklemiş, ayrıca Fihrisü esmâ i'lmücerred fî esmâ i ricâli Süneni İbn Mâce'yi kaleme almıştır (Riyad 1409/1988).

es-Sünen üzerinde daha farklı çalışmalar da yapılmıştır. Tabip filozof Abdülatîf el-Bağdâdî'nin eserin muhtelif kitaplarından derlediği ve öğrencisi Muhammed b. Yûsuf el-Birzâlî'ye okutup şerhettiği, onun da yeniden düzenlediği Kitâbü'l-Erbâ in e - ibbiyye el-müsta rece min Süneni İbn Mâce ve şer uhâ adlı

çalışması bunlardan biridir (nşr. Abdullah Kennûn, Mecelletü Ma hedi'l-ma û âti'l- Arabiyye, XVIII [1392/1972], s. 81-158; nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, Beyrut 1405/1985). Muhammed Abdürreşîd en-Nu'mânî, Sünen-i İbn Mâce'ye mukaddime mahiyetinde Mâ temessü ileyhi'l- âce li-men yu âli u Sünene İbn Mâce adlı bir eser yazmış, bunu Abdullah İbrâhim el-Ensârî, Muhammed Hüseyin ed-Dihlevî'nin Ref u'l-iltibâs â alâ ba zi'n-nâs'ı ile birlikte yayımlamış (Devha 1404), eser ayrıca Abdülfettâh Ebû Gudde tarafından el-İmâm İbn Mâce ve kitâbühû es-Sünen adıyla neşredilmiştir (Beyrut 1419). Nâsırüddin el-Elbânî, â â i u Süneni İbn Mâce (I-II, Beyrut 1406/1986; I-II, Riyad 1408/1988) ve Zâ ifü Süneni İbn Mâce (Beyrut 1409/1988; Riyad 1408; 1417/1997) adıyla iki eser kaleme almıştır. Elbânî es-Sünen'deki hadislerden 3503'ünü sahih, 948'ini zayıf, otuz dokuzunu mevzû olarak değerlendirmiştir. Züheyr Şâviş bu çalışmanın bir fihristini yayımlamıştır (Fehârisü â â i ve Zâ ifi Süneni İbn Mâce, Beyrut 1408). Robson'un "The Transmission of Ibn Maga's-'Sunan'" adlı makalesini (JSS, III [1958], s. 129-141) Musa Erkaya Türkçe'ye çevirmiştir (Dinî Araştırmalar, VIII/23 [2005], s. 287-298). M. YAŞAR KANDEMİR

<https://islamansiklopedisi.org.tr/es-sunen--ibn-mace>

BİBLİYOGRAFYA

İbn Mâce, es-Sünen (nşr. M. Fuâd Abdülbâkî), Kahire 1373/1953, neşredenin girişi, II, 1519-1520; a.e. (nşr. M. Mustafa el-A'zamî), Riyad 1403/1983, neşredenin girişi, I, 15-16; Zehebî, Te kiretü'l- uffâ , II, 636; III, 1132; a.mlf., A lâmü'n-nübelâ , XIII, 278-280; İbn Hacer, Teh îbü't-Teh îb, IX, 531-532; Keşfü' - unûn, II, 1004; Brockelmann, GAL Suppl., II, 82; İzâ u'l-meknûn, II, 28; Sezgin, GAS (Ar.), I, 287-288; Zirikî, el-A lâm (Fethullah), IV, 33; Sa'dî el-Hâşimî, Ebû Zür â er-Râzî ve cühûdühû fi's-sünneti'n-nebeviyye, Medine 1409/1989, III, 1010-1020; M. Abdürreşîd en-Nu'mânî, el-İmâm İbn Mâce ve kitâbühû es-Sünen

(nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1419, s. 177-180, 192-222; Kettânî, er-Risâletü'l-müstetrafe (Özbek), s. 404-405; Osman Güner, “İbn Mâce’nin Süneni ve Kütüb-i Sitte’deki yeri”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, sy. 9, Samsun 1996, s. 191-207; İsmail L. Çakan, “Bûsîrî, Ahmed b. Ebû Bekir”, DİA, VI, 468; M. Yaşar Kandemir, “Moğultay b. Kılıç”, a.e., XXX, 230.